

Interview met Pieter Jan Mersie

Hoeveel ruimte is er op de boulevard?

Waar de Westerschelde uitkomt in zee, staat het standbeeld van Michiel de Ruyter, op de boulevard van Vlissingen. Wie daar vroeger rondliep, kon er de schepen zien vertrekken waarmee duizenden Afrikanen werden vervoerd naar tabaks- en suikerplantages. Al vanaf 1675 was de stad betrokken, maar vooral tussen 1750 en 1780 stond de economie in het teken van slavenhandel. In die tijd vertrokken zo'n tweehonderd schepen om ongeveer 60.000 tot slaaf gemaakte Afrikanen te verschepen. Volgens Pieter Jan Mersie, raadslid in Vlissingen, hoort die schaduwkant van het maritieme verleden ook een plaats te krijgen. We spreken hem over hoe om te gaan met het verleden van Vlissingen.

Door Mirjam Kosten

Waar komt uw betrokkenheid bij dit thema vandaan?

“Slavernijverleden is geen thema waar ik veel mee bezig was. Via mijn vrouw kreeg ik er wel wat over mee want zij is betrokken bij de Zeeuwse Ketikoti-vieringen [ketenen verbroken, red.]. Drie jaar geleden ben ik na mijn pensionering in Vlissingen gaan wonen en als raadslid verkozen. Na de lokale verkiezingen in 2022 ontstond er landelijk discussie over het slavernijverleden. Ik kon me helemaal vinden in wat premier Rutte schetste over zijn verandering van mening over het thema. Toen Zwarte Piet bediscussieerd werd vond ik dat ook onzinnig, omdat het in mijn ervaring nooit beroerd bedoeld werd. Maar via mijn vrouw kwam ik mensen te spreken die me lieten zien hoe dat vrolijke kinderfeest voor hen een nare tijd betekende. Ik herken wel het verhaal van de premier, dat de verhalen langzaam mijn opvattingen hebben beïnvloed. Toen landelijk besproken werd of er excuses gemaakt moesten worden, begon ik me af te vragen of dat ook gepast zou zijn voor Vlissingen.”

PERSONALIA
Pieter Jan Mersie is fractievoorzitter en raadslid voor de ChristenUnie in Vlissingen.

U stuitte op een rapport over de betrokkenheid van Vlissingen bij de slavenhandel. Wat kwam u te weten?

“In de vorige raadsperiode heeft Angelique Duijndam van de PvdA het slavernijverleden van Vlissingen op de agenda gezet. Zij is zelf nazaat van tot slaaf gemaakten en vroeg om excuses en een monument. Een monument wilde de raad op dat moment niet. Toen is besloten om onderzoek te laten doen naar wat het slavernijverleden van Vlissingen precies is. Er is door twee wetenschappers [prof. dr. Henk den Heijer en dr. Gerhard de Kok, red.] een historiografische verkenning naar het slavernijverleden gedaan. En daarna bleef het stil. Toen ik dat stuk las, heb ik schriftelijke vragen gesteld aan het college: wanneer komen de excuses? Dat was echt hoe het ging. Als je dat rapport leest, is het geen kwestie van of, maar van wanneer, zo zie ik dat. Uit het onderzoek blijkt dat Vlissingen een grotere rol speelde dan Middelburg en Amsterdam. Met name in de tweede helft van de achttiende eeuw was Vlissingen de onbetwiste hoofdstad van de Nederlandse slavenhandel. Tussen 1750 en 1780 vervoerden Vlissingse schepen zo'n 60.000 Afrikanen als slaaf. En dat voor een stad waar toen zo'n zesduizend mensen woonden. Een kwart van de Vlissingse economie leunde op de slavenhandel. Vlissingen wordt in het onderzoek dan ook de hoofdstad van de slavernij genoemd,

want hier is er het meest aan verdiend. We dachten zelf dat Middelburg veel belangrijker was, want daar zat de West-Indische Compagnie. Middelburg was ook belangrijk, daar woonden de kooplieden. Maar in de praktijk stond Vlissingen centraal, want Vlissingen is de havenstad waar alles werd uitgevoerd. Hier werden de schepen gebouwd, hier werden de kettingen gesmeed waar mensen aan vastgemaakt werden, hier vertrokken de schepen.”

En toen?

“Toen niks. Het rapport is in ontvangst genomen maar het college wilde niet zelf een besluit nemen. Toen ik ernaar vroeg, heeft het college naar de raad verwezen, dat het besluit daar maar genomen zou moeten worden. Duidelijk was wel dat het in zowel het college als de raad een ingewikkeld dossier gevonden werd. Vervolgens heb ik een raadsvoorstel geschreven, als een initiatief uit de raad. Dat gebeurt niet zo vaak, maar heel ingewikkeld is het ook weer niet. Om alvast een les te delen: het is belangrijk om goed na te denken over wie aan zet is, de raad of het college. Als zo’n onderwerp verplaatst wordt van het college naar de raad, gaat het veel meer over politiek draagvlak. Bestuurders moeten zich daar niet altijd door laten leiden. Als het gaat om excuses voor de rol van een gemeente, kun je beter naar zo’n onderzoek kijken dan je blindstaren op draagvlak onder inwoners. Voor het raadsvoorstel in stemming kwam, heb ik een bijeenkomst georganiseerd om het onderzoek opnieuw onder de aandacht te brengen. Want laten we eerlijk zijn: wie

leest alle rapporten? Bovendien was het al weer een half jaar eerder verschenen.”

U vroeg raadsleden te wachten met het innemen van een standpunt tot na de bijeenkomst, waarom?

“Voor mij is steeds duidelijker geworden dat het draait om de verhalen uit het verleden. Ik neem een klein zijspoor om dat duidelijk te maken. Twee weken geleden had ik oud-collega’s op bezoek. Bij mijn pensionering heb ik een clubje opgericht van gepensioneerde kabinetschefs en we komen elk jaar bij elkaar. We zijn toen naar het Zeeuws Archief geweest. De directeur, Hannie Kool, heeft ons meegenomen naar het archief van de slavenboten. We hebben het journaal van de chirurgijn, de scheepsdokter, vastgehouden. Hij schrijft dat slaaf nummer zoveel, want ze hebben een nummer, ziek is geworden. Uitvoerig gaat hij in op de behandeling, wat hij allemaal gedaan heeft, en dat de slaaf toch overleden is. Dat verslag is er niet zomaar, het is er niet om de gezondheidszorg te verbeteren en het is er niet voor de wetenschap. Het verslag is geschreven omdat die chirurgijn verantwoording af moet leggen aan de reder waarom er een aantal slaven onderweg gestorven is. De reder wil weten: hoeveel handelswaar ben ik kwijt en hoeveel kan ik terugkrijgen van de verzekering? Dat is het hele punt van het verslag. Het ging om goederen, om handelswaar. Ik zou iedereen die tegen die excuses is wel mee willen nemen naar het archief. Je kunt het online bekijken, maar het vasthouden brengt het dichterbij. Mijn collega’s die het hoorden

en zagen kwamen onder de indruk. Ik ben ervan overtuigd dat heel veel mensen anders zouden kijken als ze horen en zien wat er gebeurd is.

Daarom is het goed dat er een kenniscentrum over slavernij komt in Middelburg en een museum in Amsterdam. Maar mensen moeten wel open willen luisteren. En daar zit de moeilijkheid, want je moet wel gaan luisteren om die verhalen te horen. En er is nog een kant: het is hier moeilijk mensen te vinden die de verhalen willen vertellen. Ik wilde bij de bijeenkomst niet alleen een onderzoeker aan het woord laten, maar ook een nazaat van een tot slaaf gemaakte. Toen en ook later viel het me op hoe moeilijk het is om mensen te vinden die dat verhaal willen doen. Dat kan komen door negatieve ervaringen, niet iedereen wil de verhalen horen. En het kan ook zijn dat mensen al generaties lang geleerd hebben hun mond te houden.”

Op 1 juli 2023 bood de burgemeester uit naam van het gemeentebestuur excuses aan: (...) Voor de slavernij- en slavenhandelspraktijken, die toenmalige leden van het gemeentebestuur uitvoerden in de 16e, 17e en 18e eeuw. Zij waren, als onderdeel van een mensonterend systeem, mede verantwoordelijk voor het onnoemlijk leed dat zij medemensen toen hebben aangedaan en voor de doorwerking van dat leed en onrecht in de levens van hun nazaten.

“Ja uiteindelijk heeft de raad met een krappe meerderheid ingestemd met het voorstel voor excuses. Ik heb me later ook wel afgevraagd of het wel zo verstandig was om dit raadsvoorstel in te dienen. Stel dat er geen excuses zouden komen, dan zou het alleen maar extra pijnlijk zijn voor de betrokkenen. Maar ze zijn gekomen, en dat is goed, het was een mooi moment.”

“...de discussie over een monument moet niet overschaduwen dat er excuses zijn gemaakt...”

Van een monument of herdenkingsplaats is het niet gekomen?

“Allereerst: de discussie over een monument moet niet overschaduwen dat er excuses zijn gemaakt. Dat zou je daarna bijna weer kunnen vergeten. In de vorige raadsperiode is een monument ter sprake gebracht, maar daar was geen enthousiasme voor. Initiatiefnemers hebben het monument in juni, de dag voor de excuses, op eigen initiatief op de boulevard geplaatst. De gemeente heeft het na twee weken weg laten halen en het staat nu in het Maritiem Museum. Deze gang van zaken heeft denk ik veel kwaad bloed gezet omdat ze werd opgevat als een wilde actie. Het had beter geagendeerd kunnen zijn. Nu was de plaatsing zo definitief, inclusief verankering in de grond, dat ze voorbij ging aan normale procedures. Begin dit jaar heeft de gemeenteraad zich tegen plaatsing uitgesproken, en dat is hoe het nu is. Toch geloof ik wel dat dit niet het einde van dat initiatief is. Ik geloof dat als we de informatie en verhalen met elkaar delen, dat er dan meer begrip komt. Het gaat langzamer dan ik zou willen, maar ik blijf daar wel hoop op houden. Bij het aanbieden van excuses is dat ook als voornemen uitgesproken, om meer te doen dan dat.”

Wat zou u politici van de ChristenUnie willen meegeven?

“Ga eens naar het Kenniscentrum wanneer dat er is, dat gaat over heel Nederland. Je zou ook in je eigen regionale archief kunnen kijken. Je kunt zien en lezen wat er is gebeurd.

Op mij maakt dat diepe indruk. De schepen die vanuit Vlissingen voeren waren op een gegeven moment vol. Maar men ging de hele Westkust van Afrika langs, dus bouwden ze een tussendek. Dat bouw materiaal nam men allemaal mee. Zo'n tussendek geeft alleen genoeg ruimte om te liggen of te zitten. Wel moesten de slaven uit het tussendek overdag naar buiten, want anders zouden ze als 'handelswaar' 'bederven'. De eerste mensen zaten al heel lang op zo'n schip voor het begin van de oversteek. De bemanning was bang, want die zat met een paar tientallen tegenover honderden slaven en dus werden die slaven geketend. Het hele proces is vanuit Nederland, vanuit Vlissingen een doelbewuste actie geweest, ongekend. Het zal niet overal zo sterk gespeeld hebben als in Vlissingen, maar je verdiepen in het slavernijverleden van jouw regio, is een goed begin.”

Zie voor meer informatie over het slavernijverleden van Vlissingen: Henk den Heijer en Gerhard de Kok (2021). *Het slavernijverleden van Vlissingen. Een historiografische verkenning. Rapport in opdracht van Gemeente Vlissingen.*